

บทที่ 6

ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์และหัวใจลัทธิทุนนิยม

ความเปลี่ยนแปลงทางศาสนาอันมีผลต่อสังคม	139
ผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์และหัวใจลัทธิทุนนิยม	151
ภาคผนวก	152

บทที่ 6

ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์และหัวใจของลัทธิทุนนิยม (The Relation of Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism)

สาระสังเขป

คำสอนทางศาสนาทุกศาสนา ล้วนมีอิทธิพลต่อศาสนิกของตน ซึ่งคำสอนนั้น หากเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป และนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นหลัก ในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า "จริยธรรม" แล้ว เป็นเครื่องบ่งบอกได้อย่างหนึ่งว่า ศาสนามี อิทธิพลต่อสังคม สังคมยอมรับคำสอนของศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน และสามารถบรรลุความสำเร็จในชีวิตได้ ตามแนวคำสอนของศาสนา

จริยธรรมของศาสนา จะเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ศาสนิกของศาสนามีสำนึกนำ มีความรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบัน จนก่อให้เกิดลัทธิปัจเจกบุคคลนิยม หรือลัทธิเสรีนิยม ซึ่งเป็นลัทธิส่งเสริมความสามารถเฉพาะตัวบุคคลในด้านการประสบความสำเร็จในชีวิตในโลกปัจจุบัน กรณีเช่นนี้จะเห็นได้จากการรู้จักเอาชนะธรรมชาติด การรู้จักตัดแปลงธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ เป็นต้น อันทำให้สถานภาพเปลี่ยนแปลงไปใน ทางที่ดีขึ้น และเชื่อมโยงไปถึงลัทธิทุนนิยม ตลอดจนการนำคำสอนทางศาสนาในรูป ของจริยธรรมไปใช้เป็นหัวใจของลัทธิทุนนิยมอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงทางศาสนาคริสต์ที่มีผลต่อสังคมฯ
2. สามารถนำจริยธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. สามารถยกตัวอย่างจริยธรรมที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อศาสนาฯ
4. สามารถวิเคราะห์อิทธิพลของจริยธรรมที่มีต่อลัทธิเศรษฐกิจฯ

บทที่ 6

ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์ และหัวใจของลัทธิทุนนิยม

(The Relation of Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism)

ในการศึกษาสังคมวิทยาศาสนานั้น จำเป็นต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ของจริยธรรมโปรเตสแตนต์และหัวใจของลัทธิทุนนิยม อันเป็นหลักการที่ แมกซ์ เวเบอร์ ผู้ให้กำเนิดวิชานี้วางกฎเกณฑ์ไว้ ฉะนั้น เพื่อที่จะให้เรื่องเป็นไปโดยตลอด จึงขออธิบายไปโดยลำดับ ดังนี้ :

1. ความเปลี่ยนแปลงทางศาสนาอันมีผลต่อสังคม โปรเตสแตนต์เป็นนิกายหนึ่งของศาสนาคริสต์นิกายอันเกิดจาก Martin Luther (1483-1546) ชาวเยอรมัน โดยได้เห็นความหละหลวมปราศจากสำรวมในการประพฤติปฏิบัติของนักบวชในศาสนาคริสต์นิกาย Roman Catholic อันเป็นนิกายเดิมและเป็นนิกายเดียวของคริสเตียน จึงได้ดำเนินการคัดค้านการปฏิบัติของพวกเขาพระในสมัยนั้น และต่อมามีผู้เห็นด้วยมาก ยอมรับปฏิบัติตามด้วย จนเกิดนิกายนี้ขึ้น

ความเชื่อของศาสนิกในนิกายเดิมนั้น มีความเชื่อว่า พระเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และมนุษย์สามารถล้างบาปได้ในเมื่อทำผิดความประสงค์ของพระเจ้า¹ ความเชื่อในรูปแบบนี้เป็นการบิดความรับผิดชอบการกระทำของมนุษย์เอง ซึ่งเป็นเหตุให้พวกรุ่นใหม่ถือเป็นเรื่องขี้ข้า เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาในนิกายเดิม เพราะเห็นว่าพวกที่นับถือในนิกายดั้งเดิมนั้น ไม่มีความจริงใจต่อพระเจ้า หากมีความจริงใจแล้ว ทำไมการติดต่อกับพระเจ้าจึงต้องผ่านพวกพระหรือพวกนักบวชด้วย จะติดต่อโดยตรงมิได้หรือ ฉะนั้นเมื่อมีความจริงใจแล้วมนุษย์ก็สามารถติดต่อกับพระเจ้าได้เลย เพราะถือว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์มา

การที่มนุษย์มีความเชื่อเช่นนี้ จึงเป็นการช่วยส่งเสริมอำนาจบาปมีของพวกพระในศาสนาคริสต์นิกายอื่น ๆ เพราะใช้อำนาจในการติดต่อกับพระเจ้า และทำพิธีล้างบาปให้มนุษย์ ซึ่งเป็นวิธีการผูกขาดในพิธีกรรมอันนครมคาไม่สามารถจะทำได้ นอกจากนั้นยังมีการรับจ้างไถ่บาปให้แก่มนุษย์ที่มาขอล้างบาปอีก ข้อนี้เองที่ทำให้พวกพระมีผลประโยชน์และเกิดความละโมภขึ้น จนในที่สุดก็ทำหน้าที่รับจ้างล้างบาปกันทั่วไปหมด ใครก็ตามที่ทำความผิดไว้ มากน้อยอย่างไรไม่สำคัญ เมื่อมีเงินแล้วก็สามารถจะล้างบาปได้เสมอ ส่วนคนยากจนไม่มีเงินเสียค่าไถ่บาป จึงกลายเป็นคนมีบาปไป ข้อนี้เลยเป็นเหตุให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน เลยกลายเป็นเครื่องกีดขวางการนับถือศาสนาไปก็มี การที่มนุษย์มีความเชื่อว่า เมื่อทำบาปแล้วสามารถล้างบาปได้เช่นนี้ จึงไม่มีปัญหาอะไรที่จะทำให้มนุษย์ประพฤติฝ่าฝืนบทบัญญัติต่าง ๆ ทางศาสนาจนเกิดมีการทำบาปกันมากขึ้นแล้วไปให้พระทำพิธีล้างบาป โดยการสารภาพต่อพระที่ทำพิธี ตามวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง จนในที่สุดพระเลยมีอำนาจมากยิ่งขึ้นอันเกิดจาก :

- ก. ทำพิธีล้างบาปให้มนุษย์ได้ตามความประสงค์
- ข. สามารถติดต่อกับพระเจ้าได้ (ตามความเชื่อถือ)
- ค. เก็บความลับของคนที่มาสารภาพบาปไว้ได้มาก

สิ่งเหล่านี้ที่เป็นเครื่องช่วยส่งเสริมอิทธิพลของพวกนักบวชให้ขยายกว้างขวางออกไปยิ่งขึ้น จนเกิดความเล็งและประพฤติผิดจากข้อปฏิบัติต่าง ๆ มีความเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือย อันผิดไปจากบุคคลธรรมตามาก

¹บรรพต วีระชัย : SO 310 สังคมวิทยาการเมือง (หมายเลขการพิมพ์ 2050), (ร.พ.มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 27

2. เนื่องจากความประพฤติหลวมดั่งกล่าวนี้ จึงทำให้เกิดการปฏิรูปทางศาสนาขึ้น (The Reformation) ซึ่งทำให้นิกายโปรเตสแตนต์ของคริสต์ศาสนาเกิดขึ้นมา โดยยึดถึงอำนาจของพระเจ้า อันถือว่ามนุษย์จะต้องเกรงกลัว และมีความรับผิดชอบต่อพระเจ้าโดยตรง ฉะนั้น จึงเกิดความแตกต่างทางความเชื่อทางศาสนาเกิดขึ้น โดยโปรเตสแตนต์ถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้านั้น ติดต่อกันเองได้โดยไม่ต้องผ่านพระเจ้า ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลาง ในเมื่อมนุษย์มีความจริงใจต่อพระเจ้า และทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างเคร่งครัด

จากการปฏิรูปทางศาสนา (Reformation) นี้เอง ทำให้ระบบแนวความคิดของพวกคริสเตียนเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งการปฏิรูปนี้ มิได้เป็นเพียงเปลี่ยนระบบศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปลี่ยนแนวความคิด แนวความเชื่อถือศาสนาอีกด้วย นั่นคือ แนวความคิดของพวก Protestant ต่างจากแนวความคิดของพวก Catholic อย่างเห็นได้ชัด

จะเห็นได้จากการปฏิรูปทางศาสนา นั่นคือการปฏิเสธแนวความคิดและความเชื่อบางประการของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก และจากผลนี้เองทำให้ Protestant เกิดการแบ่งแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ เป็นสาขา แต่ละกลุ่มแต่ละสาขาก็มีผู้นำของตัวเอง ดังเช่นกลุ่มของ Calvin กลุ่มของ Luther เป็นต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มแต่ละสาขาล้วนแตกต่างจากพวก Catholic และรวมเรียกกันว่า Protestant โดยกลุ่ม Catholic มีเพียงกลุ่มเดียว และยังเป็นพวกที่ยึดถือสัจธรรมความเชื่อแบบเดิม ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อ และแนวความคิดเดิม ส่วนพวก Protestant เป็นกลุ่มที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา เพื่อให้สนองสังคมได้ และต่อมานิกาย Protestant จึงเป็นที่นิยมในสังคมที่ก้าวหน้าและในหมู่ปัญญาชนมาก

3. ดังวิธีที่จะกล่าวต่อไปนี้ ที่ทำให้โปรเตสแตนต์ได้รับความสนใจ คือ

3.1 ใ้มนุษย์กับพระเจ้าติดต่อกันโดยตรง — โดยการปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างเคร่งครัด และการติดต่อไม่ต้องผ่านคนกลางคือนักบวช

3.2 เปลี่ยนภาพพจน์ในการนับถือศาสนา ซึ่งเดิมถือกันแบบถูกบังคับ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดนิกายโปรเตสแตนต์แล้ว การนับถือเป็นอิสระของทุกคน ไม่มีการบังคับ

3.3 เนื่องจากระบบสังคมฟิวดัล (Feudal Society) และอำนาจทางโลกของศาสนาเสื่อมลงเพราะมนุษย์มีความเจริญในด้านความคิดค้นหาเหตุผลต่าง ๆ ตลอดจนเกิดการคิดค้น

ทางวิทยาศาสตร์ และใช้หลักเหตุผลหรือตรรกะ (Rationality) อันทำให้มนุษย์เห็นความสำคัญของศาสนาน้อยลงไปจนเป็นการละเลยศาสนาไป

3.4 เกิดมีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในยุโรปเป็นการใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอังกฤษเป็นแห่งแรกในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 18 และมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกหลายประเทศ

3.5 ผู้ศึกษาประสงค์จะทราบรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนี้ พึงดูในหนังสือ SO 310 : สังคมวิทยาการเมือง (หมายเลขการพิมพ์ 2050) โดย บรรพต วีระสัย, ร.พ.มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520, บทที่ 1 และเรื่อง การเปลี่ยนแปลงในสังคมตะวันตก, หน้า 26

4. แมกซ์ เวเบอร์ นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในระบบความเชื่อทางศาสนามีความสำคัญที่สุด ดังจะเห็นได้จากหนังสือ "The Protestant ethic and the Spirit of Capitalism" ซึ่งเวเบอร์ได้ชี้ให้เห็นผลสะท้อนที่มีต่อระบบเศรษฐกิจของคำสอน ที่พบในนิกายโปรเตสแตนต์สาขาต่าง ๆ เช่น Calvinism, Puritanism, Methodism อันย้าถึงอำนาจของพระเจ้าให้มีความระวังเรื่องความประพฤติในโลกปัจจุบัน สอนให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง มีความพอใจในการทำงาน มีระเบียบวินัย รู้จักประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เวเบอร์เชื่อว่ามีผลผลักดันให้อุตสาหกรรมระบบนายทุนขยายตัวรวดเร็ว² ทั้งนี้ โดยการย้าอำนาจของพระเจ้า และถือว่ามนุษย์จะต้องเกรงกลัวและมีความรับผิดชอบต่อพระเจ้าโดยตรง

จากการเปลี่ยนแนวความคิดทางศาสนา อันเกิดจากความเจริญทางด้านเหตุผล และการคิดค้นวิทยาการสมัยใหม่นี้เอง ทำให้คุณค่าการนับถือศาสนาลดลง ทั้งนี้เพราะความเจริญทางโลกสมัยใหม่ ขัดกับระบบความเชื่อทางศาสนาที่มีมาแต่ดั้งเดิม มนุษย์มองเห็นความอยู่รอดของตนด้วยระบบเศรษฐกิจ จึงทำให้ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและวิธีการที่จะอยู่รอดได้นั้น ก็ต้องอาศัยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งพัฒนามาจากลัทธิปัจเจกบุคคลนิยมหรือเสรีนิยม (Individualism) ส่งเสริมความสามารถส่วนบุคคล โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

²ดูรายละเอียดใน บรรพต วีระสัย : SO 310 สังคมวิทยาการเมือง (หมายเลขการพิมพ์ 2050), (ร.พ.มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), น. 27-28

จากหนังสือดังกล่าวข้างต้นนั้น Max Weber ได้กล่าวไว้มีใจความว่า มีความเป็นจริงอันเกี่ยวกับพลังอำนาจ (force) บางประการที่สามารถตัดสินโชคชะตาของมนุษย์ได้มากที่สุดในชีวิตปัจจุบันของมนุษย์เราก็คือลัทธิทุนนิยม, แรงกระตุ้น, เหตุจูงใจให้เกิดความอยากได้, การแสวงหารายได้, การได้เงินมา แล้วนำมารวมกันจนมีจำนวนมากขึ้นต่อจากนั้นนำไปลงทุนอีก ตามวิธีการนี้ซึ่งเมื่อจะว่ากันไปแล้วก็ไม่มีอะไรจะมีอำนาจเท่าลัทธิทุนนิยม (Capitalism)³

นอกจากนี้ Max Weber ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของลัทธิทุนนิยมอีกด้วย หรืออย่างน้อย ลัทธิทุนนิยมก็ยังเป็นแรงกระตุ้นที่มีเหตุผล อันอาจจะเป็นเพียงอย่างเดียวกับการควบคุมที่ใช้เหตุผลนี้ก็ตาม แต่ลัทธิทุนนิยมก็ยังคงเป็นเช่นเดียวกับการมีรายได้เพิ่มขึ้น และหารายได้สะสมต่อไปให้มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยการรวมทุนกันด้วยการเสี่ยงด้านการลงทุนตามหลักเหตุผล⁴

เมื่อเป็นดังนี้ จะเห็นได้ว่าลัทธิทุนนิยม ตามทฤษฎีของ Weber จึงถือกันว่าเป็นเครื่องตัดสินโชคชะตาของมนุษย์ ซึ่งเดิมมีความเชื่อกันว่ามนุษย์อยู่ภายใต้การบันดาลของพระเจ้า เมื่อทัศนคติเปลี่ยนมาเป็นดังนี้ จึงทำให้มนุษย์มีความกระตือรือร้นมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งหวังความสำเร็จในชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งมาสร้างเป็นระบบความเชื่อในภายหลังว่า เป็นความประสงค์ของพระเจ้า

ต่อมาความเชื่อนี้ก็ยังไม่ได้รับการยืนยันว่า ความเชื่อทางศาสนาจะทำให้ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปในรูปการปฏิวัติอุตสาหกรรม แต่ก็ยังถือว่าศาสนายังมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นบ้างไม่มากนัก

5. จากการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มทางศาสนา ดังได้กล่าวมาแล้วนี้เอง เวเบอร์จึงได้จับเอาใจความของลัทธิ Calvin ที่เรียกว่า Calvinism Conception ไว้ 5 จุดหมายด้วยกัน คือ :

³Max Weber : *The Protestant ethic and the Spirit of Capitalism*, (New York, Charles Scribner's Sons, 1958), p.17

⁴*Ibid.* p.17

5.1 ทุกชีวิตในโลกนี้ จะปรากฏขึ้นมาโดยสมบูรณ์ได้นั้น ก็เพราะพระเจ้าได้ทรงสร้างขึ้นมา และทรงคุ้มครองโลกนี้ไว้ ฉะนั้น พระเจ้าจึงทรงพระคุณอย่างอนอกอนันต์ อันมนุษย์ไม่สามารถจะเข้าใจและเข้าถึงจิตใจที่แท้จริงของพระองค์ได้เลย และโดยทำนองนี้เองมนุษย์จึงต้องมีความเคารพยำเกรงต่อพระองค์ และยอมรับระบบของศาสนาด้วย

5.2 พระเจ้านั้นเป็นผู้ทรงสรรพมหิทธานุภาพ และทรงความลึกลับมหัศจรรย์ ได้ทรงกำหนดชะตากรรมของมนุษย์ไว้แล้ว ไม่ว่าจะมนุษย์จะหนีไปไหนหรือจะสาปแช่งอย่างไรก็ตาม ก็ไม่สามารถจะแก้เทวโองการที่พระองค์ทรงกำหนดขึ้นมาก่อนเราเกิดได้ นอกเสียจากการทำงาน (หรือกรรม) ของเราเอง อันเป็นเครื่องแสดงถึงความเชื่อที่มีต่อพระเจ้านั้น ๆ ว่าจะเป็นเครื่องวัดความเชื่อที่มีต่อพระองค์ด้วย ฉะนั้น การที่มนุษย์เกิดมาในโลกนี้ จึงเท่ากับมาอาศัยอยู่ภายใต้พระบารมีของพระองค์อีกด้วย

5.3 พระเจ้าได้ทรงสร้างโลกนี้ขึ้นด้วยพระบารมีของพระองค์เอง

5.4 แม้มนุษย์จะได้รับความปกป้องคุ้มครอง หรือสาปแช่งอย่างไร ๆ ก็ตาม ก็ยังเป็นหนี้บุญคุณอันเกิดจากการกระทำของพระเจ้า ที่ทรงสร้างอาณาจักรแห่งพระเจ้าขึ้นในโลก

5.5 สรรพสิ่งในโลกไม่ว่ามนุษย์ ธรรมชาติ และเนื้อเลือดบรรดามีในโลก ก็ตาม เป็นไปตามกฎแห่งความชั่วร้าย และมรณภาวะ ซึ่งเป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงอันเป็นกฎเกณฑ์ของมัน อันการที่มนุษย์จะสสารภาพเพื่อปลดเปลื้องบาปได้นั้น มนุษย์จะกระทำเองได้ก็ด้วยพระกรุณาของพระองค์ (Divine grace) เท่านั้น⁵

6. ตามที่ Max Weber เขียนไว้ในหนังสือ *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* นั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อของคนในศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ สาขาแคลวิน (Calvinism) กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดขององค์การสังคมและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ (modern Capitalism)⁶ ซึ่งเป็นองค์การทางสังคมเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตก และอเมริกาเหนือในขณะนี้ Max Weber อธิบายว่าจริยธรรมหรือคำสอนในนิกาย โปรเตสแตนต์ ทำให้คนมีความเชื่อว่า การทำงานหนักเพื่อผลได้ในทางเศรษฐกิจ เป็นหน้าที่ของคนทุกคน เพราะพระเจ้าในศาสนาของเขาได้กำหนด

⁵ Aron, Raymond : *Main Currents in Sociological Thought*, Vol.II, (Penquin Book, 1968), p.221-222

⁶ Max Weber : *The Protestant ethic and the Spirit of Capitalism*, (New York, Charles Scripner's Sons, 1958), p.16

ไว้เช่นนั้น ความเชื่อดังกล่าวนี Max Weber อธิบายว่าทำให้คนในยุโรปและอเมริกาต่างก็ทำงานหนักอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หาเงินหากำไรมาได้เท่าไรก็นำมาลงทุนทำประโยชน์ต่อไปเรื่อย ๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีก เนื่องจากถือกันว่ากิจกรรมเช่นนี้เป็นหน้าที่ของมนุษย์ต่อพระเจ้า (Calling) พฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในลักษณะที่ว่านี้ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่ว่าจะอยู่ในชนบทหรือในกรุง และไม่ว่าจะอยู่ในระดับไหนของสังคม มีการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้มีการกินคืออยู่ดี และไม่แตกต่างกันมากทางเศรษฐกิจ⁷

ตามลักษณะนี้ เป็นไปตามแนวความคิดของ Max Weber ซึ่งกล่าวว่า ความเชื่อบางอย่างของนิกายโปรเตสแตนต์มีบทบาทในการกระตุ้นให้คนเริ่มสนใจในการออมทรัพย์เพื่อลงทุนประกอบการใหญ่ ๆ ทางเศรษฐกิจ⁸ และจากหนังสือเล่มนี้เองที่ทำให้เวเบอร์ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาก ต่อมาภายหลังเริ่มมีการยอมรับว่า ลัทธิหรือระบบนายทุนในโลกตะวันตกเกิดขึ้นจากหลายองค์ประกอบด้วยกัน มิใช่จากศาสนาแต่อย่างเดียว แต่ก็ยังมีการยอมรับกันว่าอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาก็มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วยเหมือนกัน

7. จริยธรรมโปรเตสแตนต์: เนื่องจากเวเบอร์ต้องการหลักการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงได้เลือกจริยธรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจของศาสนาที่มีชื่อเสียงของโลก 6 ศาสนาด้วยกันคือ ขงจื้อ ฮินดู พุทธศาสนา คริสเตียน อิสลาม และยูดาห์ มาวิเคราะห์แยกแยะถึงธรรมชาติที่แท้จริงของจริยธรรมทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในแต่ละศาสนา ด้วยผลแห่งการวิเคราะห์ศาสนาเหล่านี้ ในด้านองค์การทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประชาชนปฏิบัติตามศาสนานั้น ๆ เท่าที่ปรากฏเด่นชัดที่สุด เกี่ยวกับงานของเขาก็คือ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความมั่นคงของนิกาย Protestant และลัทธิทุนนิยม ในบรรดาแบบจำลองแห่งจริยธรรมต่าง ๆ (Ideal types or ethic) ทางศาสนาที่เวเบอร์เลือกไว้ก็คือเรื่องการทำเครื่องเสริมกำลังใจในการทำงาน เช่น “เวลาเป็นเงินเป็นทอง” “งานเป็นของบริสุทธิ์ (work is virtue)” ในด้านจริยธรรมทางอาชีพก็มี เช่น “ศีลธรรมกินไม่ได้” ซึ่งถือเป็นองค์มติแห่ง

⁷บุญสนอง บุญโยทยาน : มนุษย์กับสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 5), พระนคร, ร.พ.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518

⁸บรรพต วีระชัย, SO 103 สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (ร.พ.มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), น.195

การปลุกใจเพื่อให้มีกำลังใจที่จะประกอบกิจการงาน เป็นต้น ซึ่งจริยธรรมเหล่านี้เอง ที่จะเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเจริญก้าวหน้าของหัวใจลัทธิทุนนิยม (Spirit of Capitalism) อันเป็นเหตุให้นำให้ลัทธิทุนนิยมได้บรรลุถึงการพัฒนาอันมั่นคงอย่างเต็มที่ในตัวของมันเองในเวลาต่อมาและเป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งในบางประเทศก็ไม่เห็นด้วยกับจริยธรรมเหล่านี้ เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

8. ตามความหมายดังกล่าวข้างต้น พอจะมองเห็นบทบาทของศาสนาที่เกิดขึ้นในสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือการปรับตัวในด้านคำสอนของศาสนา ให้เข้ากับระบบการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ซึ่งเป็นไปตามขั้นตอนของมันคือ :

8.1 การที่เวเบอร์เลือกเอาจริยธรรมโปรเตสแตนต์จากบรรดาศาสนาทั้ง 6 นั้น ก็คงจะเนื่องจากความเคยชินที่มีมาแต่เกิด หรือการติดในศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งได้เกิดขึ้นมาจากคนเยอรมันเอง และเวเบอร์เองก็ถือศาสนาคริสต์นิกายเดิมอยู่แล้ว จึงเหมาะที่จะนำมาใช้กับเยอรมัน เพราะเหมาะกับนิสัยของคนเยอรมัน

8.2 คำสอนของฝ่ายโปรเตสแตนต์ ไม่ว่าจะ เป็นนิกาย Calvinism, Puritanism หรือ Methodism ก็ตาม ล้วนเป็นคำสอนที่มีการพัฒนาเพื่อให้เข้ากับเหตุการณ์ของโลก ทั้งสิ้น ทั้งนี้ เนื่องจากความเชื่อฝ่ายนิกายเหล่านี้ เกิดขึ้นมาจากนักการศาสนา ผู้เห็นการณ์ไกลทั้งสิ้น

8.3 มุ่งในด้านความสงบ การปฏิวัติอุตสาหกรรมนั้นถือว่ามีอิทธิพลต่อสังคมมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องจักรได้เข้ามามีบทบาทแทนแรงงานคน เมื่อระบบนี้เกิดขึ้น การว่างงานก็ตามมา พวกนักบวชในสาขาต่าง ๆ อันแยกมาจากนิกาย Protestant ต่างมีอิทธิพลต่อประชาชนมาก ได้หาทางออกให้คนได้มีโอกาสเสมอที่จะได้ใช้แรงงานของตนเองกับงานอื่นที่ไม่ใช่เครื่องจักร

8.4 ปรับปรุงคำสอนทางศาสนาให้รัดกุมยิ่งขึ้น โดยย้ำความรับผิดชอบต่ตนเองของมนุษย์ในสังคม เช่น สอนให้คนขยันรู้จักประกอบกิจการอาชีพ และดำรงชีพตามฐานะของตน โดยการเปลี่ยนค่านิยมด้านคำสอนเสียใหม่ เพื่อให้เข้ากับสภาพการดำรงชีพยิ่งขึ้น และให้ยอมรับทัศนคติใหม่ ๆ อันสามารถให้สำเร็จประโยชน์ได้ เช่น “งานเป็นเกียรติยศ” “เวลาเป็นเงินเป็นทอง” หรือ “การทำงานเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้า” เป็นต้น อันเป็นการสอนให้คนมุ่งแต่การทำงานเป็นส่วนใหญ่ โดยถือว่าการทำงาน

นั้นเป็นการกระทำเพื่อบูชาพระเจ้า ส่วนจะมีปริมาณมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการ
กระทำงานนั้น ๆ

8.5 บทบัญญัติบางประการในคริสเตียน อันมีการสอนให้รู้จักประหยัด อด
ฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีพออก อันเป็นเหตุทำให้ความเป็นอยู่ของคนในสังคม
เป็นไปอย่างสันโดษ และข้อนี้เองที่เป็นเหตุก่อให้เกิดลัทธิทุนนิยมขึ้น เนื่องจากการลงทุน
เพื่อประกอบการของเอกชนเพิ่มมากขึ้น (ดูรายละเอียดในเรื่องหัวใจทุนนิยมประกอบด้วย)

จากวิธีการดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ต้องศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่ต่าง ๆ ทาง
ศาสนาเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงโครงร่างและหน้าที่ต่าง ๆ อันเป็นบทบาททางศาสนา
ซึ่งแสดงหน้าที่ทางศาสนาออกมา ทั้งทางตรงและทางอ้อม อันเป็นเหตุทำให้สังคมรวมตัว
กันได้

9. ลักษณะของจริยธรรมโปรเตสแตนต์: จริยธรรมโปรเตสแตนต์นั้น มุ่งให้ผู้เชื่อถือ
ศาสนานั้น ๆ เกิดความพอใจและยินดีกับปฏิบัติตามข้อปฏิบัติต่าง ๆ บรรดาในศาสนา
นั้น ๆ การบำรุงร่างกายอันจะก่อให้เกิดความฟุ้งเฟือนั้น จัดเป็นมลทินของชีวิตอย่างหนึ่ง
ส่วนการประพฤติสันโดษ (Asceticism) ถือว่ามีความจำเป็นมากสำหรับชีวิตของมนุษย์ใน
สังคมที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากเหมาะสมกับสภาวะและเหตุการณ์เกี่ยวกับ
การปฏิบัติตามระบบอุตสาหกรรม แต่การทำงานโดยมุ่งหวังรายได้ (view of profit) และ
ไม่ใช่จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ให้หมดเปลืองไปโดยไร้ประโยชน์นั้น จัดว่าเป็นความดีอันสูงสุด
ในการพัฒนาลัทธิทุนนิยม ฉะนั้น จึงถือได้ว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องควบคุมให้เป็นไป
ตามเป้าหมาย เพราะลัทธิทุนนิยมนั้น ได้รับการนิยมที่ยอมรับกันว่า “มุ่งแต่แสวงหาผล
กำไร - (as the pursuit of profit)”, และในที่นี้เวเบอร์ถือเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันทาง
ด้านจิตใจระหว่างทฤษฎีของฝ่ายโปรเตสแตนต์และทุนนิยม ดังปรากฏความแจ่มแจ้งอย่างเด่นชัด
นั้นแล้ว ทุนนิยมที่เรานิยมกันนั้น มุ่งถึงองค์การตามเหตุผลแห่งการปฏิบัติงานโดยมีแนวโน้ม
ที่มุ่งต่อการผลิตและผลกำไร (Production and profit) และถึงแม้ผลลัพธ์ส่วนใหญ่อันเกิด
จากกำไรนี้ จะยังไม่ถูกนำมาใช้ก็ตาม แต่จะถูกเก็บรักษาไว้ โดยอนุโลมให้เป็นการพัฒนา
อันเป็นหลักสำคัญที่มีต่อจุดประสงค์การผลิต

10. จริยธรรมของศาสนาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ (Economic ethics of Religion): ได้
กล่าวถึงความเป็นมา และจริยธรรมโปรเตสแตนต์มาบ้างแล้วในตอนต้น เห็นสมควรจะ
ได้กล่าวถึงจริยธรรมเหล่านั้นในแง่ที่เป็นจริยธรรมของศาสนาทางเศรษฐกิจอีก อันจะ

ก่อให้เกิดผลในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะหัวใจของลัทธิทุนนิยม ซึ่งเกิดจากวิวัฒนาการ
ในด้านคำสอนของศาสนา และส่งผลถึงลัทธิทุนนิยมอีกด้วย

10.1 ตามจริยธรรมโปรเตสแตนต์ ถือว่างานเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องทำ
โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะของตัวเอง และงานที่ทำนั้น บางประเภทก็เป็นงานที่เหมาะสม
บางประเภทก็เป็นการช่วยเหลือสนับสนุนเกียรติคุณอันสูงส่งของพระเจ้า (Contributing
to the glory of God) ข้อนี้จึงถือได้ว่าเป็นผลได้ประการแรกของนิกายโปรเตสแตนต์ที่มี
ต่อลัทธิทุนนิยม

10.2 ตามจริยธรรมอาชีพ หรือองค์คติแห่งธุรกิจ (Vocational Ethic or Concept
of "Calling") ตามลัทธิ Calvin นั้น ถือว่าวิญญาณทุกดวงของมนุษย์หลังจากตายไปแล้ว
จะต้องไปแห่งใดแห่งหนึ่งไม่สวรรค์ก็นรก ด้วยอำนาจแห่งผลกรรม โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง
ใดๆ ทั้งสิ้น ในชีวิตของแต่ละคน แต่ความสำเร็จในการงานหรือการประกอบอาชีพ
อาจจะให้เกิดประโยชน์ได้โดยถือเป็นสัญลักษณ์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม สำหรับคนที่ประสบ
เคราะห์กรรมหนัก ฉะนั้น ตามความเชื่อในรูปนี้จึงถือว่าทุกคนจึงต้องทำงานหนัก และ
พยายามที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิตให้มากยิ่งขึ้นไปอีก เป็นต้น ซึ่งข้อนี้ถือว่าเป็น
ความผูกพันที่มีอยู่ต่อกันระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

10.3 การให้สิทธิอนุมัติอันสามารถให้คุณและโทษในการเก็บดอกเบี้ยหรือกู้ยืม
(Sanction to the collection of interest or loan) ดังปรากฏในจดหมายสำคัญฉบับหนึ่ง ที่ให้
สิทธิอนุมัติทางเทววิทยา (Theological sanction) ในการที่จะเก็บดอกเบี้ยจากการกู้ยืมต่าง ๆ
อันเป็นไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จึงถือว่าเป็นที่ชื่นชอบต่อการพัฒนาลัทธิทุนนิยมมาก เพราะ
เป็นการลงทุนอันก่อให้เกิดประโยชน์ประการหนึ่ง

10.4 ตามคำสอนของโปรเตสแตนต์นั้น มีการห้ามในเรื่องสุรา เครื่องดื่มที่เจือ
แอลกอฮอล์ (liquor) และยกย่องการไม่เสพของมีนเมา (exalting sobriety) อันเป็นการ
สนับสนุนแนวนโยบายต่อการพัฒนาลัทธิทุนนิยม ซึ่งถือว่าเป็นผลให้ลดความเกียจคร้าน
ลงไป (decline of idleness) พร้อมกันนั้นก็สร้างเสริมประสิทธิภาพในการทำงานขึ้นมา ดังนั้น
ลัทธินี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนที่ทำงานอยู่กับเครื่องจักร

10.5 จริยธรรมโปรเตสแตนต์ไม่สนับสนุนให้มีวันหยุดงานมาก: สำหรับคำสอนในนิกายโปรเตสแตนต์แล้วถือว่า “งานเป็นเครื่องบูชาพระเจ้า ลัทธิทุนนิยมต้องการงานมาก และวันหยุดน้อย”⁹

จริยธรรมทางเศรษฐกิจของศาสนาเหล่านี้ เป็นจริยธรรมที่เกิดขึ้นมาเพื่อระบบอุตสาหกรรมจริง ๆ หากจะว่าไปแล้วหลักจริยธรรมบางข้อเหล่านี้ จะเร่งพัฒนามนุษย์ให้เข้ากับระบบอุตสาหกรรมมากเกินไป จนคล้ายจะเป็นเครื่องจักรไปก็มี

11. หัวใจของลัทธิทุนนิยม (Spirit of Capitalism) รัฐ-เศรษฐกิจ : ระบบเศรษฐกิจตามลัทธิทุนนิยมนั้น พัฒนามาจากลัทธิปัจเจกบุคคลนิยม (Individualism) ซึ่งมีความเชื่อว่าการทำงานเป็นการบูชาพระเจ้า และจากผลแห่งความเชื่อนี้เอง ที่ทำให้มนุษย์ต้องทำงานโดยไม่หวังผลเพื่อตนเอง แต่ถือว่าบูชาพระเจ้า ส่วนผลที่ตนจะได้รับนั้น สุดแท้แต่พระเจ้าจะประทานมาให้ และข้อนี้เองที่ทำให้มนุษย์ทำงานโดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยเลย จนทำให้งานมากขึ้น อันเป็นระบบส่งเสริมความสามารถส่วนบุคคล และเมื่อมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น หาเงินหากำไรนำมาลงทุนทำประโยชน์ต่อไปเรื่อย ๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีก เนื่องจากถือกันว่ากิจกรรมเช่นนี้เป็นหน้าที่ของมนุษย์ต่อพระเจ้า (Calling) อันจัดเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ส่งเสริมความสามารถเฉพาะตัวบุคคล ในรูปมือใครยาวสาวได้สาวเอา ฉะนั้น รัฐจึงไม่มีส่วนมาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจระบบนี้ นอกจากจะมีส่วนในบางประการที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์กันคือ :

11.1 รัฐไม่มีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในการลงทุนตามระบบนี้ก็จริง ซึ่งหากจะว่าไปแล้วก็จริงอยู่ แต่ถือเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของรัฐที่จะต้องช่วยเหลือในด้านการรักษาความสงบให้

11.2 ในการพัฒนาเศรษฐกิจก็ดี ประเทศชาติก็ดี รัฐจำเป็นต้องมีทุนในการนี้ การที่รัฐไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการประกอบการตามลัทธิทุนนิยมนั้น รัฐอาจมีส่วนได้จากการประกอบการได้ โดยการจัดเก็บภาษีต่าง ๆ จากระบบอุตสาหกรรม เพื่อนำภาษีต่าง ๆ เหล่านั้นมาช่วยในการพัฒนาประเทศ

⁹ดูรายละเอียดจาก Talcott Parsons : *The structure of Social Action*, on the title of “Max Weber”, Macmillan, 1968.

11.3 ในกรณีที่มีการผิดกติกาเกี่ยวกับการประกอบการเฉพาะที่เป็นการระหว่างรัฐกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้ รัฐมีอำนาจที่จะสั่งการให้เป็นไปเพื่อการใดการหนึ่งได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของรัฐจะพึงได้รับ

เพราะฉะนั้น ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จะว่ารัฐไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยก็จริงอยู่ เฉพาะก็แต่การประกอบการเท่านั้น ส่วนระบบอื่นที่เป็นกิจกรรมของรัฐ รัฐต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกติกาที่กำหนดไว้ เช่น การออกกฎหมายมาควบคุม เป็นต้น

12. หัวใจของลัทธิทุนนิยม (แบบจำลอง - Spirit of Capitalism - Ideal types) : หัวใจของลัทธิทุนนิยมนั้น เป็นเรื่องของกระบวนการในด้านการประกอบการเกี่ยวกับเศรษฐกิจมากกว่าเรื่องอื่น ๆ เพราะ “ทุนนิยม” นั้น เป็นเรื่องของการลงทุนเพื่อหวังผลประโยชน์ อันเกิดจากการประกอบการในด้านการผลิต เมื่อมีการผลิตแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการระบายผลผลิตออก เพื่อเสนอในด้านบริการทางตลาดต่อไป จนถึงการสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งการเหล่านี้ จะช่วยให้ระบบการผลิตเป็นไปด้วยดี และเป็นการสนองประโยชน์ประสงค์ของผู้จะบริโภคอีกด้วย ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับหลัก “ความต้องการ” และ “การสนองตอบ”

ตามธรรมดาแล้ว หัวใจทุนนิยมและการค้านี้มีเหตุมีผลร่วมกันตามหลักการสำคัญ ๆ อันตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ และเป็นตัวการสำคัญในทรัพย์สินส่วนบุคคล อันถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในทุกระบบของการจัดตลาดรวมเพื่อสินค้าที่ผลิตได้ก็ดี การผลิตโดยโรงงานขนาดใหญ่ก็ดี ต่างทำหน้าที่ร่วมกันอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ ก็เพื่อสนองต่อประโยชน์ของประชาชน การเพิ่มรายได้ให้ถึงขีดสูงสุดก็ดี การเป็นผู้ชำนาญพิเศษก็ดี การจัดแบ่งงานคนงาน เพื่อความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ในการประกอบการทำงานก็ดี ถือว่าเป็นการจัดการเพื่อความเหมาะสมในการประกอบการอุตสาหกรรม และการประกอบการงานนี้ ต่างก็มีอุดมคติว่า “งานคือชีวิต” “ความเหมาะสมเป็นทรัพย์สินสมบัติ” ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์ กับหัวใจของทุนนิยม จึงสัมพันธ์กันดังนี้¹⁰

13. ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์ และหัวใจทุนนิยม ต่างฝ่ายต่างมีส่วนเกี่ยวเนื่องกัน ตามลำดับขั้นตอนแห่งความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกัน :

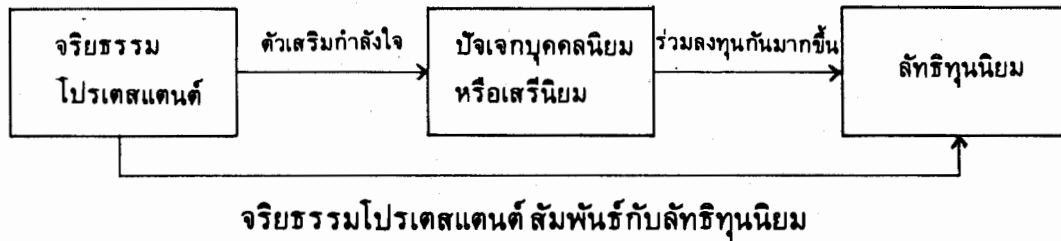
¹⁰ดูรายละเอียดใน T. Parsons, *The structure of Social Action*, Vol.II, "Max Weber"

13.1 จริยธรรมโปรเตสแตนต์ เป็นตัวเสริมกำลังใจบุคคลแต่ละคนให้มีความเชื่อมั่นในการกระทำของตนเอง และให้มีความรับผิดชอบต่อนตนเองอีกด้วย

13.2 ลัทธิปัจเจกบุคคลนิยม หรือเสรีนิยม เป็นผลที่ได้รับจากอิทธิพลของจริยธรรมโปรเตสแตนต์ ทำให้แต่ละคนมีความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพตามความสามารถของตน ผลประโยชน์ที่เกิดจากแรงงานของตนนั้น ถือได้ว่าเป็นผลกำไรอันได้รับจากการประทานมาของพระเจ้า

13.3 ลัทธิทุนนิยม เกิดจากการรวมทุนกันของบรรดาปัจเจกบุคคลนิยมในรูปสหกรณ์ คือต่างฝ่ายต่างร่วมหุ้นกันประกอบการใดการหนึ่ง ซึ่งการประกอบการนั้นเป็นการประกอบการที่ลงทุนมาก ในทำนองเดียวกันผลประโยชน์ที่เกิดจากการประกอบการนั้น ก็มีผลมากตามขนาดของการลงทุนด้วย

13.4 ผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์ ปัจเจกบุคคลนิยม และทุนนิยม

13.5 ผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์ กับหัวใจลัทธิทุนนิยม

จริยธรรมโปรเตสแตนต์	หัวใจลัทธิทุนนิยม
ได้แก่ บรรดาตัวเสริมกำลังใจต่าง ๆ	ได้แก่ หลักการใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์จากการลงทุน
ฯลฯ	ฯลฯ

คำถามประจำบทที่ 8

1. จงเล่าประวัติของ Martin Luther มาพอได้ความ ๕
2. จงกล่าวถึงความแตกต่างเกี่ยวกับการติดต่อกับพระเจ้าตามทรรศนะของคาทอลิกและโปรเตสแตนต์? ท่านชอบประเภทใด? ขอเหตุผล ๕
3. จริยธรรมคืออะไร? การที่คนนับถือศาสนาอยู่แล้ว ทำไมจึงต้องมีจริยธรรมอีกด้วย? ขอเหตุผลประกอบคำตอบ ๕
4. ให้ยกจริยธรรมโปรเตสแตนต์มาอธิบายให้เห็นความเป็นจริงว่า จริยธรรมนั้นสามารถก่อให้เกิดความสำเร็จได้ ๕ ท่านเห็นด้วยหรือคัดค้าน ๕ ขอมติ ๕
5. อธิบายคำต่อไปนี้พอได้ความ.-
 1. สังคมฟิวดัล (feudal society)
 2. หัวใจลัทธิทุนนิยม (Spirit of Capitalism)
 3. นิกายคาทอลิก (Catholic)
 4. การปฏิรูปทางศาสนา (The inforvation)
 5. หลักตรรกนิตินัย (Rationality)
 6. หน้าที่ของมนุษย์ต่อพระเจ้า (Calling)
 7. ลัทธิปัจเจกบุคคลนิยม (Individualism)
 8. ลัทธิเสรีนิยม (Liberalism)
 9. การบำเพ็ญตบะ (ประพฤติสันโดษ) (Asceticism)
 10. ลัทธิทุนนิยม (Capitalism)
6. จงอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมโปรเตสแตนต์กับหัวใจลัทธิทุนนิยม มาตามลำดับ ■